

VẬN DỤNG TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG NHÀ NƯỚC CỦA DÂN, DO DÂN, VÌ DÂN TRONG QUẢN TRỊ ĐÔ THỊ HÀ NỘI HIỆN NAY

Lường Thị Hồng Quyên
Trường Cao đẳng Du lịch Hà Nội

Tóm tắt: Bài viết phân tích nội dung và giá trị của tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng Nhà nước của dân, do dân, vì dân, đồng thời làm rõ việc vận dụng tư tưởng đó trong quản trị đô thị Hà Nội hiện nay. Kết quả nghiên cứu cho thấy, tư tưởng Hồ Chí Minh đã và đang được triển khai hiệu quả trong công tác quản lý đô thị, góp phần nâng cao đời sống nhân dân, thúc đẩy dân chủ và minh bạch hành chính. Tuy nhiên, quá trình vận dụng vẫn còn những hạn chế về thực thi và cơ chế giám sát. Từ đó, bài viết đề xuất các giải pháp cụ thể nhằm phát huy hơn nữa giá trị tư tưởng Hồ Chí Minh, hướng tới xây dựng chính quyền đô thị Hà Nội hiện đại, dân chủ, phục vụ nhân dân.

Từ khóa: Tư tưởng Hồ Chí Minh; nhà nước của dân, do dân, vì dân; quản trị đô thị Hà Nội.

APPLYING HO CHI MINH'S THOUGHT ON BUILDING A STATE OF THE PEOPLE, BY THE PEOPLE, FOR THE PEOPLE IN THE CURRENT URBAN GOVERNANCE OF HANOI

Abstract: The article analyzes the content and value of Ho Chi Minh's thought on building a State of the people, by the people, for the people, and clarifies the application of that thought in Hanoi's urban governance today. The research results show that Ho Chi Minh Thought has been effectively implemented in urban management, contributing to improving people's lives, promoting democracy and administrative transparency. However, the application process still has limitations on implementation and monitoring mechanisms. From there, the article proposes specific solutions to further promote the value of Ho Chi Minh's thought, towards building a modern, democratic Hanoi urban government to serve the people.

Keywords: Ho Chi Minh Thought; the state of the people, by the people, for the people; Hanoi Urban Governance.

Nhận bài: 16/07/2025

Phản biện: 21/08/2025

Duyệt đăng: 26/08/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong tiến trình xây dựng và phát triển đất nước, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước “của dân, do dân, vì dân” luôn là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho mọi hoạt động của hệ thống chính trị Việt Nam. Tư tưởng đó không chỉ thể hiện bản chất nhân dân, dân chủ và nhân văn sâu sắc của Nhà nước ta mà còn là cơ sở lý luận định hướng cho việc đổi mới phương thức quản lý, nâng cao hiệu lực, hiệu quả của bộ máy nhà nước trong thời kỳ mới. Trong bối cảnh toàn cầu hóa, đô thị hóa nhanh chóng và sự phát triển mạnh mẽ của kinh tế tri thức, thành phố Hà Nội đang đối mặt với nhiều thách thức trong quản trị đô thị: từ quy hoạch, hạ tầng, môi trường đến đời sống dân sinh và quản lý xã hội. Trước yêu cầu đó, việc vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước “của dân, do dân, vì dân” vào quản trị đô thị Hà Nội không chỉ là vấn đề lý luận cấp thiết mà còn mang ý nghĩa thực tiễn sâu sắc. Nghiên cứu nhằm làm rõ cơ sở tư tưởng, nội dung, thực trạng và đề xuất giải pháp nhằm phát huy giá trị tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc xây dựng một chính quyền đô thị dân chủ, hiện đại, phục vụ nhân dân, góp phần hướng tới phát triển bền vững thành phố Hà Nội trong giai đoạn hiện nay.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng nhà nước của dân, do dân, vì dân

Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng Nhà nước của dân, do dân, vì dân là kết tinh của chủ nghĩa yêu nước truyền thống, tinh hoa văn hóa dân tộc, tinh hoa tư tưởng nhân loại và chủ nghĩa Mác-Lênin, được hình thành, phát triển gắn liền với sự nghiệp đấu tranh cách mạng và xây dựng chính quyền của nhân dân Việt Nam. Những tư tưởng về xây dựng cơ sở pháp lý cho một xã hội vì con người đã được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra từ năm 1919 trong bản “Yêu sách của nhân dân An Nam” gửi tới Hội nghị Versailles. Trong đó, Người yêu cầu phải cho nhân dân An Nam có các quyền tự do, cải cách nền pháp lý ở Đông Dương để người bản xứ được hưởng các quyền bảo đảm bằng pháp luật; thay thế chế độ ra sắc lệnh bằng chế độ ra các đạo luật. Năm 1922, Người đã khái quát nguyện vọng trên trong bài Việt Nam yêu cầu ca: “Bây xin Hiến pháp ban hành/ Trăm điều phải có thần linh pháp quyền”. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, bản chất của Nhà nước Việt Nam mới phải là Nhà nước thật sự của nhân dân, đặt lợi ích của nhân dân lên hàng đầu, lấy dân làm gốc, đảm bảo quyền làm chủ của nhân dân trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. “Trước chúng ta đã bị chế

độ quân chủ chuyên chế cai trị, rồi đến chế độ thực dân không kém phần chuyên chế, nên nước ta không có Hiến pháp. Nhân dân không được hưởng quyền tự do dân chủ. Chúng ta phải có một Hiến pháp dân chủ...”. Tư tưởng này thể hiện sâu sắc quan điểm nhất quán của Người về dân chủ, về quyền lực của nhân dân và về mục tiêu phục vụ con người.

Thứ nhất, “Nhà nước của dân” là nhà nước mà trong đó mọi quyền lực đều thuộc về nhân dân. “Trong nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa của chúng ta, tất cả mọi quyền lực đều là của nhân dân”; “Bao nhiêu lợi ích đều vì dân. Bao nhiêu quyền hạn đều của dân... quyền hành và lực lượng đều ở nơi dân”. Theo đó, các cơ quan nhà nước và đội ngũ cán bộ nhà nước phải hết lòng phục vụ nhân dân, là công bộc của nhân dân, “gánh việc chung cho dân”. Dân là chủ thể tối cao của quyền lực nhà nước, là người ủy quyền cho Nhà nước thực thi quyền lực của mình. Quyền lực ấy không phải do một cá nhân, đảng phái hay giai cấp nào ban phát mà là kết quả của quá trình đấu tranh cách mạng do nhân dân tiến hành. “Người nhiều lần nhấn mạnh, dân là gốc, bởi nếu không có nhân dân thì không có cách mạng, không có Nhà nước. Do đó, trong Nhà nước của dân, mọi chính sách, pháp luật, chủ trương phải xuất phát từ lợi ích và nguyện vọng chính đáng của nhân dân; mọi tổ chức, cá nhân trong bộ máy nhà nước phải chịu sự giám sát của nhân dân.

Thứ hai, “Nhà nước do dân” thể hiện ở nguồn gốc, bản chất và phương thức tổ chức quyền lực. Nhà nước do nhân dân lập nên thông qua con đường cách mạng, do nhân dân lựa chọn, bầu ra những người đại diện cho mình. Hồ Chí Minh coi tổng tuyển cử phổ thông đầu phiếu là biểu hiện cao nhất của quyền làm chủ của nhân dân. Chính nhân dân là lực lượng tổ chức, xây dựng và bảo vệ Nhà nước. Cán bộ, công chức là “đầy tớ trung thành của nhân dân”, được dân trao quyền để thực hiện nhiệm vụ thay mặt dân quản lý đất nước. Người khẳng định: “Chính phủ là công bộc của dân, chứ không phải làm quan phát tài.” Như vậy, Nhà nước do dân không chỉ thể hiện ở quyền lập ra mà còn ở quyền kiểm tra, giám sát và bãi miễn những người đại diện không xứng đáng.

Thứ ba, “Nhà nước vì dân” thể hiện mục đích, mục tiêu hoạt động của Nhà nước. Toàn bộ tổ chức và hoạt động của Nhà nước phải nhằm mang lại hạnh phúc, ấm no, tự do cho nhân dân. Hồ Chí Minh khẳng định: “Việc gì có lợi cho dân thì phải hết sức làm, việc gì có hại cho dân thì phải

hết sức tránh.” Người luôn đặt con người ở vị trí trung tâm của mọi chính sách, xem nhân dân vừa là mục tiêu, vừa là động lực của cách mạng. Nhà nước vì dân không chỉ dừng lại ở việc phục vụ mà còn phải biết chăm lo, bảo vệ quyền lợi hợp pháp, chính đáng của dân; tạo điều kiện để dân phát huy quyền làm chủ, được tham gia, được thụ hưởng thành quả phát triển. Mục tiêu cuối cùng của Nhà nước là phục vụ nhân dân, làm cho dân có đời sống tự do, hạnh phúc, phát triển toàn diện.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước của dân, do dân, vì dân không chỉ dừng lại ở phạm vi lý luận mà còn mang giá trị thực tiễn to lớn và bền vững đối với sự nghiệp xây dựng và hoàn thiện Nhà nước Việt Nam hiện nay. (i) Tư tưởng đó là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam cho công cuộc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam – một nhà nước thực sự của nhân dân, do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo, quản lý xã hội bằng pháp luật, đảm bảo quyền con người, quyền công dân. (ii) Tư tưởng ấy có giá trị định hướng về phương pháp quản lý xã hội và tổ chức bộ máy nhà nước, đề cao dân chủ, kỷ cương, đạo đức công vụ, trách nhiệm của cán bộ, công chức trước nhân dân. Việc phát huy quyền làm chủ của nhân dân trong mọi lĩnh vực, từ hoạch định chính sách, giám sát, phản biện đến xây dựng cộng đồng tự quản, là sự vận dụng sáng tạo tư tưởng Hồ Chí Minh vào thực tiễn hiện nay. Bên cạnh đó, tư tưởng “vì dân” của Hồ Chí Minh còn có giá trị nhân văn sâu sắc trong quản trị quốc gia và quản trị đô thị hiện đại. Trong bối cảnh toàn cầu hóa, đô thị hóa nhanh, các vấn đề xã hội như chênh lệch giàu nghèo, ô nhiễm môi trường, tắc nghẽn giao thông, quản lý dân cư,... ngày càng phức tạp, việc lấy dân làm trung tâm, hướng đến phục vụ con người, bảo đảm công bằng xã hội và nâng cao chất lượng cuộc sống là định hướng phù hợp và cần thiết.

Tóm lại, tư tưởng Hồ Chí Minh về Nhà nước của dân, do dân, vì dân là di sản vô giá, có giá trị bền vững trong tiến trình xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Đây không chỉ là tư tưởng chính trị mà còn là phương châm hành động, là chuẩn mực đạo đức cho đội ngũ cán bộ, công chức và toàn hệ thống chính trị. Việc thấm nhuần và vận dụng tư tưởng đó trong mọi lĩnh vực, đặc biệt là trong quản trị đô thị hiện nay, có ý nghĩa thiết thực trong việc phát huy quyền làm chủ của nhân dân, xây dựng bộ máy hành chính phục vụ nhân dân, góp phần hướng tới mục tiêu dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh mà Hồ Chí Minh hằng mong muốn.

2.2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng nhà nước của dân, do dân, vì dân trong quản lý đô thị ở thành phố Hà Nội hiện nay

Trong những năm qua, việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng Nhà nước của dân, do dân, vì dân trong công tác quản lý đô thị ở Hà Nội đã đạt được nhiều kết quả tích cực, góp phần quan trọng vào phát triển kinh tế - xã hội, nâng cao chất lượng đời sống nhân dân và xây dựng hình ảnh Thủ đô văn minh, hiện đại.

Tư tưởng “lấy dân làm gốc” được thể hiện rõ nét trong chủ trương, chính sách và hoạt động quản lý đô thị của chính quyền thành phố. Hà Nội đã chú trọng mở rộng dân chủ ở cơ sở, phát huy vai trò tham gia của người dân trong quy hoạch, giám sát, phản biện và thực hiện các dự án phát triển đô thị. Các hình thức lấy ý kiến nhân dân về quy hoạch, giải phóng mặt bằng, bảo tồn di sản, xây dựng khu dân cư kiểu mẫu,... được triển khai rộng rãi, thể hiện tinh thần “dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra, dân thụ hưởng”. Cùng với đó, bộ máy chính quyền các cấp từng bước được kiện toàn, hướng tới mô hình “chính quyền phục vụ” thay vì “chính quyền quản lý”, tăng cường tính công khai, minh bạch, ứng dụng công nghệ số trong quản trị để giảm bớt thủ tục hành chính và nâng cao sự hài lòng của người dân. Tư tưởng “Nhà nước vì dân” được thể hiện qua việc Hà Nội tập trung chăm lo phúc lợi xã hội, phát triển hạ tầng, y tế, giáo dục, văn hóa và bảo đảm an sinh cho người dân đô thị. Các chương trình như “Chính quyền điện tử”, “Chuyển đổi số Thủ đô”, “Xây dựng đô thị thông minh” đã góp phần đưa dịch vụ công đến gần dân hơn, giúp người dân dễ dàng tiếp cận thông tin và tham gia giám sát hoạt động của cơ quan nhà nước.

Tuy nhiên, bên cạnh những ưu điểm, việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong quản lý đô thị Hà Nội vẫn còn một số hạn chế và bất cập. (i) Cơ chế phát huy quyền làm chủ của nhân dân ở một số nơi vẫn mang tính hình thức, chưa thực sự tạo điều kiện để người dân tham gia sâu vào quá trình ra quyết định. Một bộ phận cán bộ, công chức chưa thể hiện đúng tinh thần “công bộc của dân”, còn tình trạng quan liêu, thiếu trách nhiệm, gây phiền hà trong giải quyết công việc. (ii) Việc phối hợp giữa các cơ quan, ban ngành trong quản lý đô thị còn thiếu đồng bộ, dẫn đến chông chéo, kéo dài tiến độ thực hiện chính sách. Một số lĩnh vực như quy hoạch, quản lý đất đai, trật tự xây dựng, môi trường đô thị vẫn còn hạn chế trong việc thực thi pháp luật và xử lý vi phạm, gây bức

xúc trong nhân dân. (iii) Sự phát triển nhanh của đô thị hóa đặt ra những thách thức mới: gia tăng dân số cơ học, áp lực hạ tầng, ô nhiễm môi trường, phân hóa xã hội,... khiến việc thực hiện mục tiêu “vì dân” gặp khó khăn, đặc biệt là trong bảo đảm công bằng xã hội và chất lượng cuộc sống. Điều này đòi hỏi chính quyền Hà Nội phải tiếp tục đổi mới tư duy quản trị, phát huy mạnh mẽ hơn nữa các giá trị cốt lõi của tư tưởng Hồ Chí Minh về dân chủ, công bằng, liêm chính và phục vụ nhân dân, nhằm xây dựng một Thủ đô phát triển bền vững, văn minh, xứng đáng là trung tâm chính trị - hành chính của cả nước.

Để vận dụng hiệu quả tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng Nhà nước của dân, do dân, vì dân trong quản lý đô thị Hà Nội, cần thực hiện đồng bộ nhiều giải pháp mang tính hệ thống, vừa bảo đảm tính kế thừa tư tưởng của Người, vừa phù hợp với yêu cầu đổi mới quản trị trong bối cảnh đô thị hóa nhanh, kinh tế tri thức và chuyển đổi số hiện nay.

Một là, tiếp tục đổi mới tư duy, nhận thức và nâng cao năng lực lãnh đạo, quản lý theo tinh thần “lấy dân làm gốc”. Tư tưởng Hồ Chí Minh khẳng định mọi quyền lực thuộc về nhân dân, vì vậy, các cấp chính quyền cần thấm nhuần sâu sắc quan điểm này trong công tác điều hành, hoạch định và tổ chức thực hiện chính sách. Hà Nội cần tăng cường giáo dục chính trị, tư tưởng, bồi dưỡng đạo đức công vụ cho cán bộ, công chức, viên chức theo tinh thần “công bộc của dân”, “vì dân phục vụ”. Việc học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh phải trở thành tiêu chí thường xuyên trong đánh giá, bổ nhiệm, khen thưởng và xử lý kỷ luật cán bộ.

Hai là, phát huy dân chủ và mở rộng sự tham gia của người dân trong quản lý đô thị. Đây là yêu cầu trực tiếp của tư tưởng “Nhà nước của dân, do dân”. Hà Nội cần hoàn thiện cơ chế để người dân được tham gia sâu hơn vào quá trình ra quyết định, giám sát và phản biện xã hội. Cần phát huy vai trò của Mặt trận Tổ quốc, các đoàn thể và tổ chức xã hội trong việc tập hợp, phản ánh ý kiến nhân dân đối với các dự án phát triển đô thị, quy hoạch, bảo tồn di sản, xây dựng hạ tầng hay tái định cư. Việc công khai, minh bạch thông tin quy hoạch, ngân sách, đầu tư công là điều kiện quan trọng để nhân dân giám sát hiệu quả, hạn chế tiêu cực và tăng tính đồng thuận xã hội. Bên cạnh đó, chính quyền thành phố cần ứng dụng các nền tảng số như cổng thông tin phản ánh hiện trường, hệ thống góp ý trực tuyến, hoặc các diễn đàn “Chính

quyền – Nhân dân” nhằm khuyến khích sự tương tác hai chiều, bảo đảm mọi ý kiến đóng góp của người dân được lắng nghe và phản hồi kịp thời.

Ba là, xây dựng bộ máy chính quyền đô thị tinh gọn, hiệu lực, hiệu quả, phục vụ nhân dân. Vận dụng tư tưởng “Nhà nước do dân, vì dân”, Hà Nội cần tiếp tục cải cách hành chính mạnh mẽ, giảm tầng nấc trung gian, nâng cao tính tự chủ, tự chịu trách nhiệm của chính quyền cơ sở. Việc phân cấp, phân quyền rõ ràng giữa thành phố và quận, huyện, phường, xã sẽ giúp tăng tính linh hoạt trong xử lý vấn đề đô thị. Cùng với đó, cần đẩy mạnh ứng dụng công nghệ thông tin, chuyển đổi số trong hoạt động quản lý nhà nước, tiến tới hình thành chính quyền điện tử và đô thị thông minh. Các dịch vụ công trực tuyến cần được mở rộng, giúp người dân dễ dàng tiếp cận, tiết kiệm thời gian và chi phí. Đặc biệt, cần xây dựng cơ chế đánh giá sự hài lòng của người dân đối với các dịch vụ hành chính, qua đó nâng cao trách nhiệm và chất lượng phục vụ của đội ngũ cán bộ công chức.

Bốn là, chú trọng bảo đảm công bằng xã hội, an sinh và nâng cao chất lượng cuộc sống của người dân đô thị. Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, mục tiêu cuối cùng của Nhà nước là “mang lại hạnh phúc cho nhân dân”. Vì vậy, các chính sách quản lý đô thị phải đặt con người ở trung tâm, hướng tới phát triển toàn diện và bền vững. Hà Nội cần tập trung đầu tư vào các lĩnh vực thiết yếu như nhà ở, y tế, giáo dục, giao thông, môi trường, đồng thời giải quyết hiệu quả các vấn đề xã hội phát sinh trong quá trình đô thị hóa như chênh lệch thu nhập, di dân, việc làm và an ninh trật tự. Việc phát triển đô thị không chỉ gắn với tăng trưởng kinh tế mà còn phải bảo đảm yếu tố nhân văn, giữ gìn bản sắc văn hóa, môi trường sống lành mạnh và phát triển cộng đồng bền vững.

Năm là, tăng cường kỷ luật, kỷ cương hành chính, xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức “vừa hồng, vừa chuyên”. Hà Nội cần có chính sách tuyển dụng, đào tạo, bồi dưỡng và sử dụng cán bộ dựa trên năng lực thực tiễn, phẩm chất đạo đức và tinh thần

phục vụ nhân dân. Phải kiên quyết loại bỏ tư tưởng quan liêu, đặc quyền, lợi ích nhóm; xử lý nghiêm hành vi tham nhũng, nhũng nhiễu. Song song đó, cần xây dựng cơ chế khuyến khích cán bộ sáng tạo, dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm vì lợi ích của dân và sự phát triển của Thủ đô.

Sáu là, đẩy mạnh tuyên truyền, giáo dục và nâng cao ý thức công dân trong xây dựng đô thị văn minh. Bên cạnh vai trò của chính quyền, nhân dân cũng cần được bồi dưỡng tinh thần trách nhiệm, ý thức chấp hành pháp luật, văn hóa ứng xử nơi công cộng, bảo vệ môi trường và tham gia giữ gìn trật tự đô thị. Chính quyền Hà Nội nên phát triển các phong trào “Toàn dân tham gia quản lý đô thị”, “Tuyên phổ văn minh”, “Khu dân cư xanh – sạch – đẹp”, qua đó khơi dậy tinh thần làm chủ và đoàn kết cộng đồng theo tư tưởng Hồ Chí Minh.

Bảy là, việc vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong quản lý đô thị Hà Nội phải gắn liền với đổi mới cơ chế, chính sách và phương thức lãnh đạo của Đảng, bảo đảm sự lãnh đạo thống nhất, toàn diện, đồng thời phát huy tính chủ động, sáng tạo của chính quyền địa phương và nhân dân. Đây là con đường cơ bản để xây dựng mô hình quản trị đô thị hiện đại, dân chủ, hiệu quả, thể hiện rõ bản chất của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam - Nhà nước thực sự của dân, do dân và vì dân.

III. KẾT LUẬN

Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng Nhà nước của dân, do dân, vì dân là nền tảng tư tưởng vững chắc, định hướng cho công cuộc đổi mới và quản trị đô thị ở Hà Nội hiện nay. Việc vận dụng tư tưởng này đã góp phần quan trọng trong xây dựng chính quyền phục vụ nhân dân, thúc đẩy dân chủ, nâng cao hiệu lực quản lý và chất lượng đời sống đô thị. Tuy nhiên, để đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững, Hà Nội cần tiếp tục hoàn thiện thể chế, tăng cường dân chủ cơ sở, nâng cao đạo đức công vụ và đẩy mạnh chuyển đổi số, qua đó hiện thực hóa mục tiêu xây dựng Thủ đô văn minh, hiện đại, mang đậm bản chất Nhà nước của dân, do dân, vì dân.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Thục Anh (2024), “Hà Nội đẩy mạnh quản trị đô thị, hướng tới một chính quyền đô thị tự chủ, hiệu quả”, <https://www.tapchiconsan.org.vn/web/guest/chinh-tri-xay-dung-dang/-/2018/1004402/ha-noi-day-manh-quan-tri-do-thi%2C-huong-toi-mot-chinh-quyen-do-thi-tu-chu%2C-hieu-qua.aspx>.

Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập, tập 1*, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.

Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập, tập 4*, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.

Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập, tập 6*, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.

Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập, tập 8*, Nxb. Chính trị Quốc gia sự thật, Hà Nội.